

Генрік Ібсен.

839.82-23/37 н.03=91.79

37 н

НОРА.

БІБЛІОТЕКА НАУКИ
І АКАДЕМІЇ
УРСР

8905

Левченко

Драма на 3 дії

Переклала М. Заєрня.

Зредактував Б. Гринченко.

Ма

ш

У Києві, 1908.

З друкарні „Петра Барського“, Хрещатик, 40

Марії Заньковецькій,

Великій Артистці,

Незрівняній Красі

Рідного Театру

присвячую цей переклад.

М. Загірня.

Адово

Нбра,

Донт

Пані

Прива

Трое

Ганна

Лена,

Носіл

Суп

Люде.

- Адвонат Гельмер. — ~~Франц Монарх~~
Нбра, його жінка. — ~~Метркова~~
Доктор Рани. — Курдас
Пані Лінде. — ~~Метркова~~ Сигера
Приватний адвонат Крбгстад. ~~Франц Монарх~~ Кюргелін
Трое малих дітей подружжя Гельмерів. —
Ганна-Марія, їх нячка. ~~Сигера~~ Кюргелін
Лена, наймичка у Гельмерів. Марія
Носільник. Іван

Діється в господі у Гельмерів.

Суріоз — Буртшик

Перша дія.

Захистна світлиця, чепурно вбрана, недорогою мебеллю. В задній стіні двоє дверей: праворуч у передпокій, ліворуч у кабінет Гельмерів. Між тими дверима фортеп'ямо. Посеред лівої стіни двері, ближче вікно. Коло вікна круглий стіл з кріслами й канапкою. У правій стіні, далі в глиб, теж двері і кахольна груба; перед нею кілька крісел звичайних і одно крісло-гойдалка. Між грубою й дверима столик. По стінах гравюри. Етажерка з фарфоровими та іншими цяцьками; шаховка з книжками в пишних папітурках. Долі килим. У групі горить. Зімовий день.

У передпокої задзвонено. Трохи згодом чути, як одімкнено двері, а згодом з передпокою, весело поспівуючи, ввходить Нора в теплому вбранні; вона несе купу всяких пакуночків і кладе їх на столі праворуч. Двері в передпокій застаються відчинені; видно, як у передпокої носільники віддає ялинку й кошик Лені, що відчиняла двері.

Нора. Лено, ти ж гарненько сховай ялинку, щоб діти не бачили її аж до вечора, поки вря-
димо. *(Виймає портмоне і питає носільника)*. Скільки вам?

Носільник. П'ятдесят ере.

Нора. Ось крона.—Ні, хай усі вам будуть.
(Носільник уклоняється й виходе. Нора зачиняє двері в передпокій, роздягається, тихо, задоволено посміюючися. Тоді виймає з кишені папіряну торбинку з марципанами і ззідає їх кілька. Тихенько йде до дверей у кабінет і прислухається). Еге, він дома. *(Стиха поспівує щось і йде до столу праворуч)*.

Гельм. *(з кабінету)*. То жайворонок співає?
Нора *(роспаковує покупки)*. А він.

Гельм. То білочка там шелестить?

Нора. Еге.

Гельм. А коли ж білочка вернулася?

Нора. Зараз. *(Ховає торбинку з марципанами в кишеню і витирає губи)*. А йди сюди, Торвальде, подивись, чого я понакупувала.

Гельм. Стривай, не перешкоджай! *(Трохи зодом прочиняє двері і зазирає в хату, держуши перо в руці)*. Понакупувала, кажеш? Ото стільки? То пташка знову літала проциндрювати гроші?

Нора. Знаєш, Торвальде, час уже нарешті й нам трошки більше дозволити собі. Це ж перше Різдво, що нам не доводиться так дуже себе обмежувати.

Гельм. Ну, та й переводити гроші нам теж не можна.

Нора. Трошечки можна! Правда? Трінічки! Тобі ж тепер визначено велику плату і ти зароблятимеш багато, багато грошей.

Гельм. Так, з нового року. А видадуть мені плату аж через три місяці.

Нора. Ну, то можна поки позичити.

Гельм. Норо! *(Підходить і, жартуючи, бере її за вушко)*. Знову необачність! Ти тільки подумай собі: ну, позичу я тисячу крон, ти потратиш їх за святки, а під новий рік упаде мені на голову черепиця з даху і—край!

Нора *(затуляє йому рота)*. Ну тебе! Не кажи такого негарного!

Гельм. Ні, ти уяви собі, що так станеться—тоді що?

Нора. Як би вже сталося таке страшне, то годі б уже мені байдуже було, чи винна я кому, чи ні.

Гельм. Ну, а тим людям, у яких я б поичив?

Нора. Тим людям? Ат, байдуже! То чужі!

Гельм. Норо, Норо, женщина ти еси! Але справді, Норо, ти ж знаєш, як я про такі речі думаю. Ніяких позичок! Ніколи не позичати! Семейове огнище, оперте на позичках, на боргах, завсігди буває притьмарене. Воно стає не таке веселе, не таке гарне. Викрепили ж ми з тобою непохитно до сьогодні, то потерпимо ще трошки,—вже ж недовго.

5 → Нора (*обходить до труби*). Як хочеш, Торвальде!

Гельм. (*за нею йде*). Ну, ну, пташка вже крильця попустила. Га? Білочка гнівається? (*Виймає портмоне*). Норо, як на твою думку, що тут у мене?

Нора (*повертається, жваво*). Гроші!

Гельм. Нà ж тобі! (*Дає кілька папірців*). Господи, хиба ж я не знаю, як багато трат вимагають святки!

Нора (*лічучи*). Десять, двадцять, тридцять, сорок. Спасибі, Торвальде, серце! Тепер мені надовго стане.

Гельм. Та вже подбай, щоб надовго!

6 Нора. Авжеж! От іди сюди, подивись, чого я понакупувала. Та дешево як! Глянь, оце нове вбрання Іварові... і шабля. А це кінь та сурма Бобові. А ось лялька й ліжечко Еммі. Дешевеньке, та вона однак скоро пролама. А тут слугам на сукні та хустки. Старій Ганні - Марії, ще й не такого подарунку треба б!

Гельм. А в цьому пакункові що?

Нора (*кричить*). Ні, ні, Гельмере! Цього тобі не можна бачити аж до вечора.

Гельм. Ну, ну!—А ти, маленька марнотратко, скажи мені, що ти там за для себе нагляділа?

Нора. Такої! Мені нічого і сінькс не треба!

Гельм. Ну, вже ж треба! Кажи ж, чого тобі хочеться? Тільки щоб путяще щось, а не витребеньки якісь!

Нора. Справді ж нічого не треба. А втім.. Слухай, Торвальде...

Гельм. Ну?...

Нора (*перебірає тудзики на його вбранні і не дивлячися на його*). Як що вже хочеш подарувати мені щось, так ти б... ти б...

Гельм. Ну, ну, кажи ж!

Нора. Ти б дав мені грішми... Скільки можеш... А я згодом і купила б за їх, що мені треба.

Гельм. Ну, слухай, Норо...

Нора. Еге, зроби бо так, Торвальде, серце! Я тебе прошу! А я загорнула б гроші в золотий папірець і почепила б на ялинку. Хиба ж це не весело?

Гельм. А як звать тих пташок, що переводять подурному гроші?

Нора. Знаю, знаю, — марнотратками! Але, зробімо так, як я кажу, Торвальде! Тоді я матиму час обміркувати, чого мені найбільше треба. Хиба ж це не обачно? Ну?

Гельм. (*усміхається*). А вже ж, к би тільки ти справді змогла вдержати ці гроші і потім купила за їх щось собі самій. А то знову переведеш їх на хазяйство, на всякий непотрібний дріб'язок, і мені знову доведеться тобі давати.

Нора. Ах, Торвальде ..

Гельм. Тут уже нічого не скажеш, голубко! (*Обніма її*). Пташинка люба, але страх багато грошей витрачає! Навіть трудно поняти віри, як дорого коштує чоловікові така пташинка.

Нора. Фе! Як ти можеш таке говорити? Я ж і то зменшую трати скільки можу.

Гельм. (*сміється*). Оце так свята правда! Скільки можеш! Та ти ж зовсім не можеш!

Нора (*посміює і всміхається*). Хм! Як би ти знав, Торвальде, скільки трат у нас, жайворонків та білочок!

Гельм. Кумедна ти! Точнісінько як твій покійний батько! Одно клопочешся, щоб грошей роздобути. А тільки здобула, то так і розкотиш їх, і сама вже не знаєш, де вони поділися. Ну, та вже нічого з тобою не вдієш, така вже ти єсть. Це вже в крові в тебе. Так, так, Норо, це вже в тебе спадщина від батька.

Нора. Ах, як би мені більше спало од батька!

Гельм. А я б не хотів, щоб ти була іншою, мій любий жайвороночку! Але, знаєш, мені здається, що ти... якась... Як би це сказати? Що ти якась непевна сьогодні...

Нора. Я?

Гельм. Ти! Ось глянь мені в вічі!

Нора (*дивиться на його*). Ну?

Гельм. (*свариться пальцем*). Ласійка не ласувала сьогодні в городі?

Нора. Ну, таке вигадав!

Гельм. Невже ласійка не забігала до кондитерської?

Нора. Та впевняю тебе, Торвальде...

Гельм. І варення не коштувала?

Нора. І не думала.

Гельм. І марципанів не хрумала?

Нора. Ах, Торвальде, запевняю тебе...

Гельм. Ну, ну, ну! Вже ж я жартую...

Нора (*іде праворуч до столу*). Мені й на думку не спало робити таке, що тобі не подобається.

Гельм. Знаю, знаю, ти ж дала мені слово. (*Підходить до неї*). Ну, голубко, можеш мовчати

(*Поде сфіл*)

9
Садобув
н л л

10

↑

про свої маленькі різдвяні таємниці. Вони запевне виявляються сьогодні ж увечері, як запалимо ялинку.

Нора. Ти не забув покликати доктора Ранка?

Гельм. Ні, не кликав. Та цього й не треба, це ж зрозуміло, що він вечеряє в нас. А втім я ще встигну йому нагадати, він зайде ще до обід. Вина я гарного сказав прислати. Ти й не уявляєш собі, Норо, як я радію сьогоднішньому вечерові.

Нора. І я. А діти які ж раді будуть, Торвальде!

Гельм. Ах, яка величезна втіха знати, що досяг таки певного забезпеченого становища! Тепер буде з чого жити. Правда ж, гарно це знати?

Нора. О, чудово!

Гельм. А пам'ятаєш торішнє Різдво? Ти аж три тижні зачинялася вечорами в своїй хаті і до пізньої ночі робила квітки та якісь окраси на ялинку, хотіла вразити нас ними. Ух, нуднішого часу я й не згадаю.

Нора. Ну, я зовсім не нудилася.

Гельм. *(усміхається)* Але пуття з того не багато було.

Нора. Ти знов мене тим дратуватимеш? Чи я ж винна, що кішка влізла та все подрала й попсувала?

Гельм. Ну, вже ж ти не винне, моє бідненьке! Ти широ хотіла зробити нам рздість, а в цьому ж і вся сила. Але все ж добре, що ці тяжкі часи минулися.

Нора. Еге, це чудово!

Гельм. Уже не треба мені сидіти самому й нудьгувати, а тобі псувати свої любі гарні оченята та біленькі рученята...

12
 Нора (плеще в долоні). А правда ж, Торвальде, вже не треба цього? Ах, як гарно, як чудово це чути! (Бере його під руку). Тепер, любий, розкажу тобі, як я думаю впорядкуватися. Ось як перейдуть святки... (В переднюку дзвонить). Ой, дзвонить хтось! (Трохи прибірає в хаті). Мабуть хтось до нас. А, як це негарно!

Гельм. Як що то гості, то мене немає дома. Не забудь!

13
 Лена (на порозі з переднюкою). Пані, там невідома дама...

Нора. Преси сюди.

Лена (Гельмерові)... і доктор.

Гельм. Просто до мене пішов?

Лена. Еге. (Гельмер іде в кабінет. Лена приводить пані Лінде в подорожньому вбранні і зачинає за нею двері).

14
 П. Лінде (несміливо, заникуючись). Добридень, Норо!..

Нора (непевно). Доброго здоров'я..

П. Лінде. Мабуть не пізнала мене?

Нора. Ні.. не знаю... Здається... (Раптом). Христіно... Невже це ти?!

П. Лінде. Я.

Нора. Христіна! А я ж тебе не пізнала! Та й як було... (Тихше). Як ти одмінилася, Христіно!..

П. Лінде. Ще б! За дев'ять чи за десять довгих років...

15
 Нора. Невже ми так довго не бачилися? А вжеж, так! Ах, останні вісім років—от щасливий був час!.. Так ти приїхала сюди в наш город? Зважилася взімку поїхати в таку далеку дорогу! Смілива!

П. Лінде. Я приїхала сьогодні вранці пароходом.

Нора. Щоб повеселитися святками, звісно! Ах, як чудово! Ну й повеселимося ж! Та ти роздягайся! Тобі ж не холодно? *(Помагає роздягатися)*. Отак! Тепер сядемо гарненько коло груби. Ні, сідай на крісло! А я тут сяду. *(Сідає на крісло-гойдалку і бере гістю за руки)*. Ну, отепер знов у тебе колишне обличчя. То тільки в першу хвилину здалося... Але все ж ти таки трохи зблідла... і, може, трохи схудла.

П. Лінде. І дуже постарілася, Норо.

Нора. Може, трішечки; а зовсім не дуже. *(Враз спиняється, а тоді починає поважно)*. Але яка ж я! Про що я думаю! Говорю аби що! Христіно, люба, дорога, прости мене!

П. Лінде. Та за що ж, Норо?

Нора *(тихо)*. Христіночко, бідна, ти ж поховала чоловіка...

П. Лінде. Вже три роки.

Нора. Еге, я знаю, читала в газетах. Повірь мені, Христіночко, я стільки разів тоді збиралася тобі написати, та все не могла зібратися, все щось перешкоджало.

П. Лінде. Я розумію це, голубко.

Нора. Ні, це я дуже погано зробила. Бідна ти, скільки ти мабуть витерпіла! І він тобі нічого не покинув? на життя?

П. Лінде. Нічого.

Нора. І ні одної дитини?

П. Лінде. Ні одної.

Нора. Нічогісінько?

П. Лінде. Нічогісінько. Навіть ні горя, ні жалю, ні згадок,—нічого, чим можна було б жити.

Нора *(неймовірно дивиться на неї)*. Як же так може бути, Христіно?

П. Лінде *(ірко всміхнувшись, гладить Нору по голові)*. Буває, Норо.

19
Нора. Сама-самісінька! Як це мабуть тяжко! У мене троє чудових діточок! Зараз ти їх не побачиш,—вони пішли з нянькою на прохідку. Але ти неодмінно розкажи мені про все...

П. Лінде. Ні, ні, ні, розкажуй краще ти.

Нора. Ні, спершу ти! Сьогодні я не хочу бути егоїсткою. Хочу думати тільки про твої справи... Але одним все ж тобі похвалюся. Знаєш, як нам поталанило цими днями?

П. Лінде. А як?

Нора. Знаєш, мого чоловіка настановлено директором акціонерного банку!

П. Лінде. Твого чоловіка? Це справді поталанило.

Нора. Страшенно! Адвокутування—це такий непевний хліб, надто, як що берешся за самі чисті, чесні справи. А Торвальд, звісно, ні за які інші ніколи не брався, і я цілком з ним згожуюся. Ах, ти розумієш, які ми раді! Він заступить на цю посаду з нового року і тоді одбіратиме багато грошей! Отоді вже не так будемо жити, як досі,—а так, як схочемо. Ах, Христіно, так мені легко на серці стало, така я щаслива! Це ж чудово—мати багато-багато грошей і не бідкатися, що і того немає й того треба. Правда ж?

П. Лінде. Еге, у всякому разі це дуже добре—мати все, чого неминуче треба.

Нора. Ні, не тільки неминуче потрібне, але багато багато грошей!

20
П. Лінде (*всміхається*). Норо, Норо! Ти й досі не стала обачнішою! В школі ти була велика марнотратка!

Нора (*тиго всміхається*). Торвальд і тепер мене так зве. (*Сварить пальцем*). Одначе „Нора, Нора“ не така вже необачна, як ви собі думаєте,—

Нам, справді, не так добре жилося, щоб я могла марнотратити. Обом нам довелося працювати.

П. Лінде. І тобі?

Нора. Авжеж! Усякі там дрібнички плести, вишивати то що (*небало*) ну... і ще дещо. Ти ж знаєш, що Торвальд покинув посаду в міністерстві, як ми побралися. Там не було ніякої на дії на щось краще, а заробляти ж треба було більше, ніж попереду. Ну, першого року він і працював же! Аж страшно, як згадаєш! Йому довелося вишукувати собі ще іншого заробітку на додаток,—розумієш? Працював він з ранку до вечора. Ну й не вистачило здоров'я,—заслаб і мало не вмер, і лікарі сказали, що неминуче треба одвезти його на південь.

П. Лінде. Еге; ото ж ви й прожили тоді цілий рік в Італії.

Нора. Отож! А повірь, що не легко було нам рушити звідси. Івар тоді тільки народився. Але їхати неминуче було треба. Ах, яка то була чудова мандрівка! І Торвальда вона обрятувала. Але скільки грошей на неї витрачено—страх!

П. Лінде. Уявляю собі!

21 Нора. Тисячу двісті спецій-далерів! Чотири тисячі вісімсот крон! Великі гроші!

П. Лінде. Еге; і це велике щастя, як є де їх узяти під такий час.

Нора. Нам вони після тата досталися.

П. Лінде. А, так. Та здається, батько твій саме тоді вмер?

22 Нора. Еге, саме тоді. Подумай: я не могла до його поїхати, доглянути його, бо не сьогодні-завтра сподівалася малого Івара. Та ще ж і бідний Торвальд був тільки що живий. Любий, дорогий таточко! Так і не довелося вже мені по-

бачитися з ним. Це найтяжче горе, якого я зазнала в заміжжі.

П. Лінде. Я знаю, ти дуже любила батька. То пішла того ви й поїхали в Італію?

Нора. Еге. Гроші ж були, а лікарі підганяли нас. То ми через місяць і поїхали.

П. Лінде. І чоловік твій приїхав звідти вже зовсім одужавши?

Нора. Здоровісінький!

П. Лінде. А доктор же?..

Нора. Який доктор?

П. Лінде. Здається, дівчина сказала, що той добродій, який прийшов разом з мною, доктор.

Нора. Ну, вже ж, то доктор Ранк. Але він не лічити до нас ходить. Це наш найкращий друг, і вже хоч раз у день, а таки зазирне до нас. Ні, Торвальд з того часу не слабував і на одну годинку. І діти здоровенькі, і я. *(Скочила і плече в долоні)*. О, Господи, Христиночко! Як гарно жити і почувати себе щасливою!.. Ну, але ж це вже просто гидотно я роблю! Все говорю тільки про себе. *(Сідає на ослинчикові біля пані Лінде і кладе руки їй на коліна)*. Ти не гнівайся на мене! Скажи: це правда? ти справді не любила свого чоловіка? Чого ж ти пішла за його?

П. Лінде. Моя мати була ще жива, але така знеможена, безсила, з ліжка не вставала. Та ще про двох менчих братів я повинна була піклуватися. Я й подумала, що не маю права не йти за його.

Нора. Так, так... Значить, він тоді багатий був?

П. Лінде. Здається, досить заможний. Але діло його було на хисткому ґрунті. І як він умер, то все й розпалося, і не зосталось нічого.

Нора. Та й?..

23

24

←

→ Ох
Н

25

П. Лінде. Та й довелось мені і крамничку держати, і дітей учити, і ще всяко заробляти. Ці три останні роки проминули мені як один довгий день безперестанної праці. Тепер він скінчився, Норо. Моїй бідній мамі вже не треба моєї помочі — вмерла. І хлопці вже сами можуть на себе заробити.

Нора. Так тобі тепер легко стало на душі?

П. Лінде. Не скажу цього... Навпаки, така пустка на душі. Нема для кого жити. (*Встає схвильована*). Через те я й не могла довше жити в тому глухому закуткові. Тут, певне, легше буде знайти, на що повернути свою силу і про що думати. Коли б тільки знайти собі якусь роботу. Хоч би де в конторі...

Нора. Ах, Христиночко, в конторі дуже важка праця, а ти й без того така змучена. Краще б ти поїхала кудись покупатися.

П. Лінде (*іде до вікна*). У мене, Норо, немає тата, щоб дав мені грошей на дорогу.

Нора (*встає*). О, не гнівайся бо на мене!

П. Лінде (*іде до неї*). Норо, голубко, ти на мене не гнівайся!.. Найгірше в моєму становищу те, що на душі лягає так багато гіркого! Працювати нема для кого, а все ж доводиться клопотатися та побиватися, — жити ж бо треба. От і стаєш егоїсткою. Ти зараз похвалилася мені, що ваше становище покращало, а я, — чи поймеш віри? — не так за вас раділа, як за себе.

Нора. Як то?.. Ах, розумію: ти думаєш, що Торвальд зможе щось за для тебе зробити.

П. Лінде. Я це подумала.

Нора. Він зробить, Христіно. Тільки дай усе мені самій зробити. Я все так хитро-мудро приготую... вигадую щось надзвичайне, щоб добрішим його зробити. Ах, я так щиро хочу допомогти тобі!

УПРСП

8905

П. Лінде. Яка ти люба, Норо, що так щиро про мене дбаєш... А надто, що ти сама дуже мало знаєш, що то воно значить працювати та терпіти недостатки.

Нора. Я? Я мало це знаю?

П. Лінде *(веміхаючися)*. Ну, Господи! Якесь там вишивання і таке інше... Ти дитина, Норо!

Нора *(закинувши голову, ходить по хаті)*. Не годиться тобі говорити до мене так, мов до дитини.

П. Лінде. Справді?

Нора. І ти така ж, як інші. Ви всі думаєте, що я не здатна ні на що серйозне...

П. Лінде. Ну, де ж?..

Нора. Що я нічогосінько не зазнала тяжкого в житті.

П. Лінде. Норо, голубко, та ти ж тільки що розказала мені про всякі свої лиха.

Нора. Е, то все дурниці! *(Тихо)*. Найголовнішого я тобі не сказала.

П. Лінде. Найголовнішого? Що ти хочеш сказати?

Нора. Ти все дивишся на мене згорда, Христіно. А так не годиться. Ти пишаєшся, що так довго й тяжко працювала за для своєї матері.

П. Лінде. Та я ні на кого не дивлюся згорда. Але це правда, що пишаюся й радію, згадуючи, що мені пощастило дати змогу матері дожити віку хоч трохи краще.

Нора. Ти пишаєшся й тим, що дбала про своїх братів.

П. Лінде. І, здається, маю на те право.

Нора. І мені так здається. Але слухай, Христіно! І я маю з чого радіти, маю чим пишатися.

П. Лінде. Вірю. Але ж чим саме?

Нора. Говори тихше, щоб Торвальд не почув... Бо йому ні за що в світі не можна... Нікому не можна про те знати, Христіно! Нікому, окрім тебе.

П. Лінде. Та в чому ж сила?

Нора. Іди сюди! (*Притяга її на канапу поруч із собою*). Еге, бачиш... І я маю чим пишатися, з чого радіти. Це я обрятувала життя Торвальдові.

П. Лінде. Обрятувала? Як обрятувала?

Нора. Я ж оповідала тобі про мандрівку до Італії. Торвальд не видужав би, коли б не пожив на півдні.

П. Лінде. Ну, так. І твій батько дав на те гроші.

Нора (*всміхається*). Це Торвальд так думає і всі інші, але...

П. Лінде. Але?

Нора. Тато не дав нам ні шеляга. Це я здобула грошей.

П. Лінде. Ти? Такі великі гроші?

Нора. Тисячу двісті спецій! Чотири тисячі вісімсот крон! Що ти про це скажеш?

П. Лінде. Але як же це, Норо? Виграла ти їх, чи що?

Нора (*погордливо*). Виграла? Хі! Це не штука—виграти!

П. Лінде. Так де ж ти їх добула?

Нора (*приспівує і таємничо всміхається*). Хм! Тра-ля-ля-ля!

П. Лінде. Не могла ж ти позичити?

Нора. Так? Чому ж не могла?

П. Лінде. Бо жінка не може позичити без чоловікової згоди.

Нора (*закидає голову*). Ну, як що жінка трохи знається на справах... як що жінка тямить, як розумненько взятися до діла, то...

ЛЮЦК

29

30

П. Лінде. Норо, я зовсім не розумію...

Нора. І не треба тобі розуміти. Я ж і не сказала, що позичила гроші. Могла ж я здобути їх іншим способом. *(Одхидається на спинку)*. Могла взяти в якогось закоханого. Бувши такою непоганою з себе...

П. Лінде. Ти божевільна.

Нора. Тепер тебе, Христино, мабуть страшенно кортить довідатись?

П. Лінде. Слухай, Норо, голубко... ти не зробила якогось... шаленства?

Норо *(випростуючися на канані)*. Хиба то шаленство—обрятувати життя своєму чоловікові?

П. Лінде. Як на мене—шаленство, як що ти без його згоди...

Списана
Зі з
П

Нора. Та йому не можна ж було ні про що знати! Господи, як ти цього не розумієш! Він не повинен був і догадуватися, як йому тяжко. Це мені лікарі сказали, що життя його в небезпеці і що єдиний рятунок—одвезти його на південь. Ти думаєш, я не пробувала спершу якось підманити його? Я закидала йому, що й мені хочеться поїхати за кордон, як іншим молодим жінкам. Я й плакала, і прохала; казала, що повинен же він зважати й на мій стан; що при такому моєму стані він повинен увсьому догожати мені; натякала, що грошей можна позичити. Так він за малим не розгнівався, Христино. Сказав, що в мене в голові вітри віють і що він, яко мій чоловік, повинен не потурати моїм вередуванням та примхам,—здається, так він сказав. А я собі думала: ну, вже ж хоч як, а треба тебе обрятувати! І таки добрала способу...

П. Лінде. І твій чоловік так і не довідався від твого батька, що то гроші були не від його?

Нора. Так і не довідався. Батько ж тоді саме вмер. Я хотіла була признатися йому і попрохати не виказувати на мене. Але він уже тоді був дуже хворий і мені, на жаль, не довелося..

П. Лінде. І ти й доси не призналася чоловікові?

Нора. Ні, Боже борони! Де ж таки! Він, що до цього, такий немилосердний!.. Та ще ж він мужчина, має своє самолюбство... Це була б йому мука, як би він знав, що чимсь мені повинен. Як би ж тоді було в нас? Попрощалися б ми тоді з своїм щасливим сімейним життям!

П. Лінде. І ніколи ти йому не скажеш?

Нора (*подумавши і злегенька всміхнувшись*). Еге... колись... може... Як помине багато-багато років, і я вже не буду така гарненька. Ти не смійся! Я, хочу сказати: тоді, як я вже не буду так подібатися Торвальдові, як тепер, як його вже не бавитимуть мої танці, передягання, декламація. Тоді добре буде мати щось іще... (*Уриває*). Ах, дурниця! Ніколи цього не буде! Що ж ти, Христіно, скажеш про мою велику таємницю? Чи здатна я на щось? Ти не думай, що це діло не робило мені великого клопоту. Мені часом зовсім не легко було оплатитися на термін. Бачиш, у людей, що роблять грошові справи, заведено що-чотири місяці виплату процентів і виплату частини стовпа,—це так у їх зветься. А гроші на ті виплати звичайно дуже тяжко здобути. От і доводилося зменшати трати на все, на що тільки можна,—розумієш? З грошей, призначених на господарство, я не могла багато ввірвати, бо Торвальда треба було добре годувати. І дітей не можна ж було вдягати аби-як. Що мені на їх давано, те все на їх і витрачалося. Любі мої голуб'ятка!

П. Лінде. То мабуть тобі, бідолашці, доводилося в себе багато однімати?

Нора. Авжеж! Та й кому ж це було ближче, ніж мені? Було дасть мені Торвальд грошей на нову сукню то що, а я завжди потрачу тільки половину, бо все купувала дешевше та простіше. Ще мое щастя, що мені у всякому вбранні гарно, і Торвальд ніколи нічого не помічав. Але самій мені часом важенько бувало, Христино. Це ж так приємно—гарно вбіратися. Правда ж?

П. Лінде. Та мабуть.

Нора. Ну, правда, ще й іншими способами добувала гроші. Ту зіму пощастило чимало заробити переписуванням. Що-вечора замикалася я в своїй хаті та й писала, писала до пізньої ночі. Ох, часом було так утомишся! Але все ж страх гарно було працювати й заробляти гроші. Почувала себе за малим не мужчиною.

П. Лінде. І скільки ж тобі пощастило виплатити?

Нора. Таки й не можу тобі сказати доладу. В таких справах, бачиш, дуже трудно розбирати. Знаю тільки, що виплачувала стільки, скільки мені щастило зібрати. Але часто вже й сама не знала, що мені робити. *(Всміхається.* Тоді сяду було та й почну марити про те, що в мене закохався якийсь багатий дід...

П. Лінде. Що? Який багатий дід?

Нора. Ат, так просто, якийсь!.. Тоді марю, що він умер; подивилися в його духовницю, аж там написано: „Всі мої гроші віддати зараз же шановній пані Норі Гельмер...“

П. Лінде. Але ж, Норо, голубко... що ж то за чоловік?

Нора. А, Боже! Як ти не розумієш? Його й на світі не було, того діда. Це просто так ме-

ні марилося. Я так розважала себе тоді, як не знала, де взяти грошей. Ну, та облишмо його, того нудного старого. Тепер мені байдуже про його. Мені вже не треба ні його, ні його духовниці. Тепер годі журитися! (*Схоплюється.*) О, Господи, як же то люблю! Тільки подумати: годі журитися! Не знати ніякого клопоту, ніякої турбації! Жити собі тихо та люблю, панькатися з дітворою! Хати повбірати так гарно й чепурно, як любить Торвальд! А там, подумай, уже й весна недалечко, блакитне небо, простір. Може пощастить кудись поїхати. Може знову побачимо море! /Ах, як це чудово—жити й почувати себе щасливою! (*В передпокої хтось дзвонить.*)

П. Лінде (*встає*). Прийшов хтось, то я краще піду.

Нора. Ні, не йди! Сюди навряд чи хто прийде. То, запевне, до Торвальда...

Лена (*на порозі з передпокою*). Вибачайте, пані, тут ось пан хоче поговорити з паном адвокатом.

Нора. Се б то з паном директором?

Лена. Еге, з паном директором. Та я не знала, бо там же доктор...

Нора. Та який же то пан?

Крогстад (*на порозі*). Це я, пані Гельмер. (*П. Лінде вражена, здригається і одвертається до вікна.*)

Нора (*іде до Крогстада і говорить стиха, хвилюючись*). Ви? Що то значить? Про що ви хочете говорити з моїм чоловіком?

Крогс. Про банкові справи, сказав би я. Бачите, я маю в банку маленьку посаду, а ваш чоловік буде тепер у нас директором,—так я чув...

Нора. То значить...

Крогс. За особистою справою, пані Гельмер. Ні за чим иншим.

Нора. То будьте ласкаві, йдіть просто в контору. *(Байдужно вклоняється, зачиняє двері в передпокій, тоді йде до труби і дивиться, чи гарно горить).*

П. Лінде. Норо... Хто то був?

Нора. Приватний адвокат Кругстад.

П. Лінде. То це справді він.

Нора. Ти його знаєш?

П. Лінде. Знала... перед кількома роками. Він же колись жив і мав роботу в наших місцях.

Нора. Так, так, правда.

П. Лінде. Як він одминився!

Нора. Йому, здається, дуже не пощастило в подружжі?

П. Лінде. Тепер він удівець.

Нора. І має куцу дітей.—Ну, от і занялося добре. *(Зачиняє дверцята в трубі і трохи одсуває набік крісло-гойдалку).*

П. Лінде. Він, кажуть, і тут береться за всякі такі справи?

Нора. Справді? Дуже можливо. Я зовсім не знаю. Але годі вже нам про всякі справи. Це нудно. *(З Гельмеровою кабінету входить доктор Ранк).*

Доктор Ранк *(ще на порозі)*. Ні, ні, я не хочу заважати. Краще зазирну до твоєї жінки. *(Зачиняє за собою двері і помічає п. Лінде)*. Ах, вибачайте! Я й тут, здається, заважати му?

Нора. Ні трохи. *(Знайомить їх)*. Доктор Ранк—пані Лінде.

Ранк. Он хто! Це прізвище я частенько чув у цій господі. Здається, я поминув вас на східнях, ідучи сюди?

П. Лінде. Еге... Я схожу дуже помалу. Мені важко.

Ранк. А, мабуть трошки поспувалося в середині?

П. Лінде. Ні, мабуть просто з надмірної втоми.

Ранк. Тільки це? То мабуть приїхали в город відпочити, погостювати?

П. Лінде. Роботи приїхала шукати.

Ранк. Хіба це такі певні ліки від надмірної втоми?

П. Лінде. Треба з чогось жити, докторе.

Ранк. Еге, звичайно думають, що цього дуже треба.

Нора. Ну, знаєте, докторе!.. І ви ж не від того, щоб добре пожити.

Ранк. Ну, так. Хоч як мені погано, а все ж ладен жити й мучитися якомога довше. Так саме і всі мої хворі. І всі моральні каліки. Зараз один такий моральний каліка сидить у Гельмера...

П. Лінде (*тихо*). А!..

Нора. Про кого це ви?

Ранк. Про Крөгстада; чоловік, про якого ви нічого не знаєте. У його, пані, попідгнивало все коріння моральності. А й він торочить там, мов якусь важну й неминучу правду, що й йому треба жити.

Нора. Так? Про що ж це він прийшов говорити з Торвальдом?

Ранк. Таки не знаю. Чув тільки, що щось про банк.

Нора. Я не знала, що Крөг... що той добродій причетний до банку.

Ранк. Еге, він має там якусь посаду. (*До пані Лінде*). Не знаю, чи єсть і в ваших краях отакі люди, що так вони й метушаться всюди мов попечені, нишпорять, чи не пахне де моральною гнилизною, щоб потім, довідавшись щось про когось, загнати ту людину на слизьке і таким чином здобути собі добру посаду. А по-

рядним людям і доводиться поневолі зоставатися за порогом.

П. Лінде. Так про хворих же й треба най-дужче піклуватися.

Ранк (*стискає плечима*). Ото ж бо то й є! Через отакі погляди громадянство й стає лікарнею.

Нора (*що про щось своє думала, раптом реюється не голосно і плече в долоні*).

Ранк. А ви чого так смієтеся з того? Чи ви ж знаєте, що то значить громадянство?

Нора. Дуже воно мені потрібне ваше нудне громадянство! Я зовсім не того сміюся... Як це весело! Скажіть, докторе, тепер усі, що працюють у банку, повинні слухатися Торвальда?

Ранк. Так оце вас так звеселило?

Нора (*всміхаючись і присівуючи*). Це вже я сама знаю... Сама знаю... (*Ходить по хаті*). Еге, справді дуже гарно подумати, що ми... се б то, що Торвальд має силу над стількома людьми. (*Виймає з кишені торбинку*). Докторе, хочете марципанів?

Ранк. Отакої! Марципани! Я гадав, що це в вас заборонена штука.

Нора. Еге, але це Христина принесла мені трошки.

П. Лінде. Що?.. Я?..

Нора. Ну, ну, не лякайся! Ти ж не могла знати, що Торвальд заборонив. Бачиш, він боїться, що я попсую ними зуби. Ну, та раз—то вже не велике лихо! Правда, докторе? Беріть! (*Ідає йому в рота марципан*). А це тобі, Христино. І мені можно один, манюсінський... або вже два, ніяк не більше. (*Знов ходить по хаті*). Еге, я справді страшенно щаслива! Одного тільки ще дуже-дуже хочу!

Ранк. Ну? Чого ж то?

Нора. Страх хочеться сказати щось при Торвальді!

Ранк. Так чому ж не скажете?

Нора. Не смію. То погане.

П. Лінде. Погане?

Ранк. Ну, то краще не кажіть. Але при нас можете сміло... Ну, що ж вам так дуже хочеться сказати при Гельмері?

Нора. Страх хочеться сказати: чорт його бери!

Ранк. Що це вам?

П. Лінде. Норо, де ж таки!

Ранк. Кажіть! Ось він.

Нора (*ховаче торбинку з марціанами*) Цсс... цсс... цсс!...

Гельм. (*виходить з кабінету; на руці в його пальто, в другій руці бріль*).

Нора (*іде до його*). Ну, любий, збув уже його?

Гельм. Еге, вже пішов.

Нора. Дозволь тебе познайомити. Це Христина; приїхала в город.

Гельм. Христина.... Вибачайте, але я не знаю....

Нора. Це пані Лінде, любий; пані Христина Лінде!

Гельм. Ах, он що! Мабуть подругували з моєю жінкою ще в дитинстві?

П. Лінде. Еге, ми колись знали одна одну.

Нора. І знаєш, вона поїхала в таку далечинь, щоб з тобою поговорити.

Гельм. Се б то, як же це?

П. Лінде. Не так, щоб уже...

Нора. Христина дуже гарна конторниця, і їй страх як хочеться стати на роботу до тямущої людини, щоб ще дужче навчитися...

Гельм. Це дуже розумно пані.

Нора. І як вона довідалася, що тебе на-
становлено директором банку,—про це телеграма
була,—то зараз же полинула сюди... Правда, Тор-
вальде, ти ж за для мене допоможеш Христині?
Так?

Гельм. Еге, це не зовсім неможливо. Ви,
мабуть, удова?

П. Лінде. Еге.

Гельм. І знаєте конторницьку справу?

П. Лінде. Еге, досить добре.

Гельм. То дуже можливо, що я зможу да-
ти вам посаду...

Нора (*плеще в долоні*). Бач, бач!...

Гельм. Ви, пані, приїхали саме в зруч-
ний час.

П. Лінде. О, не знаю як вам і дякувати...

Гельм. Нема за що. (*Вдягає пальто*). Але
сьогодні ви вже вибачте мені...

Ранк. Стривай, і я з тобою. (*Приносить з пе-
редпокою кожух і шві проти труби*).

Нора. Ти ж не барися, Торвальде!

Гельм. На годину піду—не довше.

Нора. І ти, Христіно, йдеш?

П. Лінде (*вдягає пальто*). Еге, треба піти
знайти собі квартиру.

Гельм. То може разом вийдемо?

Нора (*помагає п. Лінде вдягатися*). Як при-
кро, що в нас така тіснота. Ніякої змоги немає...

П. Лінде. Що ти вигадуєш! Я зовсім про те
не думала. Прощай, голубко, і спасибі тобі за все!

Нора. Прощай поки. Увечері ти, звісно,
знову прийдеш? І ви, докторе? Що? Як можливо
буде? Ну вже ж можливо буде. Тільки вдягайтеся
тепліше. (*Виходить, прощаючися і розмовляючи, в
передпокій. Зсхіднів чути дитячі голоси*).

42
 Нора. Це вони! вони! *(Віжнить і одчиняє двері. Увійходять Ганна-Марія з дітьми)*. Ідть! Ідть у хату! *(Нахилється й цілує дітей)*. Ах ви, мої голубятка любі! Глянь на їх, Христино! Ну хиба ж не гарнесенькі?

Ранк. Щебетати на протязі заборонено.

Гельм. Ходіть, пані Лінде. Тепер тут тільки мамусям бути. *(Доктор Ранк, Гельмер і пані Лінде виходять; Ганна-Марія увійходить у хату з дітьми; за нею Нора увійходить і зачиняє двері в передпокій)*.

Нора. А які свіженькі, червоненькі! Як яблучка, як трояндочки! *(Діти все перетиняють її своїми розмовами)*. Так весело було? Ну, це чудово! Справді? Ти возив санчатами і Боба, й Еммі? Обох одразу! Ото який! Гарний хлопчина з тебе, Іваре!... Ні, Ганно-Маріє, дай я її подержу! Дорога моя, любя моя лялечка! *(Бере в няньки малу дитинку і крутиться з нею)*. Так, так, мама і з Бобом потанцює! Що? Снігом кидалися? От шкода, що мене з вами не було! Ні, облиш, Ганно-Маріє, я сама їх пороздягаю. Дай бо, я сама,—це так весело! А ти поки йди, бо ти здається, дуже намерзлася. Там тобі кофе гріється. *(Нянька виходить у двері ліворуч. Нора роздягає дітей, кидаючи одягу де попадає і свесь час розмовляючи)*. Так? Велика собака за вами гналася? А не вкусила? Ні, собаки не кусають таких гарнесеньких, манесеньких лялечок.—Ні, ні! Не зазирає у пакуночки, Іваре! Що там?.. Еге, як би ви знали, що там! Ні, ні, то бека!... Що? Хочете гулятися? Ну, як же ми будемо гулятися? Ховатися? Ну, давайте ховатися! Хай перший Боб ховається. Я? Ну, гаразд, я перша сховаюся. *(Починають ховатися, весело сміючися. Ховатися і в цій хаті, і в суміжній, праворуч. Нареш-*

ті Нора ховається під стіл; діти, галасуючи, вбігають у хату, шукають, але не можуть одразу знайти; чують, як вона сміється, затуляючися, біжать до столу, закидають скатертину і знаходять маму. Страшенно раді. Нора висувається, мов хоче їх налякати. Тоді двері з передпокою прочиняються і визирає Кругстад. Він з хвилину стоїть мовчки. Нора з дітьми все чуляються).

Кругс. Вибачайте, пані Гельмер...

Нора (скрикнувши, повертається і трішки підводиться). А! Що вам?

Кругс. Вибачайте! Вихідні двері стояли навстяж,—мабуть забули замкнути...

Нора (встала). Чоловіка немає дома, пане Кругстаде.

Кругс. Знаю.

Нора. Ну... то що ж власне ви...

Кругс. Мені треба з вами поговорити.

Нора. Зо... (Тихо дітям). Ідіть до Ганни-Марії! Що? Ні, чужий пан нічого лихого мамі не зробить. А як він піде, то ми ще погуляємося. (Веде дітей у хату ліворуч і замикає за ними двері. Дуже стурбована). Ви хочете говорити зо мною?

Кругс. Еге.

Нора. Сьогодні?.. Але ж у нас ще не перший день місяця.

Кругс. Ні, у нас свят-вечір. І од вас самих залежить, щоб вам святки були веселі.

Нора. Чого ж вам треба? Я зовсім не можу сьогодні...

Кругс. Про це ми поки не будемо говорити, а про інше. Певне, ви маєте вільну хвилинку?

Нора. Хм... вже ж маю, хоча...

Кругс. Гаразд. Я сидів унизу в ресторанчику і бачив, як ваш чоловік ішов вулицею...

Нора. Еге, еге...

Крогс. З дамою...

Нора. Ну, то що?

Крогс. Дозвольте спитати: то не пані Лінде?

Нора. Еге.

Крогс. Оце тільки приїхала сюди?

Нора. Еге, сьогодні.

Крогс. Вона вам близька подруга?

Нора. Еге. Але я не бачу...

Крогс. І я колись був з нею знайомий.

Нора. Знаю.

Крогс. Так? Так ви знаєте? Я так і думав.

Ну, то дозвольте ж мені спитати навпростець: пані Лінде матиме посаду в банку?

Нора. Як ви смієте випитувати в мене, пане Крогстаде, ви, підвладний моему чоловікові? Але коли вже ви спитали, то знайте: еге, пані Лінде матиме посаду. І це я за неї поклопоталася, пане Крогстаде. От вам що!

Крогс. Ну, то значить я не помилюся з своїми замірами.

Нора (*ходить туди й сюди по хаті*). Думаю, що й ми все ж можемо мати якийсь вплив. З того, що народилася жінкою, ще не виходить... І, скажу вам, пане Крогстаде, що будши підвладним, вам справді годилось би поберегтися заціпати того, хто... хм...

Крогс. Хто має вплив?..

Нора. От, от!

Крогс. (*одмінляє тон*). Пані Гельмер, чи не могли б ви вжити свій вплив на користь мені?

Нора. Як то? Про що це ви?

Крогс. Чи не могли б ви поклопотатися, щоб мені zostавлено мое становище підвладної людини?

Нора. До чого це? Хто ж думає в вас те становище відняти?

Крогс. О, вам нема чого удавати мені, мов би то ви нічого не знаєте. Я дуже добре тямлю, що вашій подрузі не може бути приємно зустрітися зо мною, і тямлю також, кому дякувати, як мене виженуть.

Нора. Але впевняю вас...

Крогс. Так, так, так!.. Одно слово час іще єсть, і я раджу вам ужити ваш вплив, щоб цього не сталося.

Нора. Але, пане Крогстаде, впевняю вас, що не маю ніякого впливу.

Крогс. Ніякого? А мені здається, ви сами зараз сказали...

Нора. Звісно, я не в такому розумінню. Я... Як ви можете думати, що я маю якийсь там особливий вплив на свого чоловіка?

Крогс. О, я знаю вашого чоловіка ще з студентських часів. Не думаю, щоб пан директор був невблаганіший за інших чоловіків.

Нора. Як що ви будете зневажливо говорити про мого чоловіка, то я покажу вам, де тут двері.

Крогс. Ви дуже сміливі, пані Гельмер.

Нора. Тепер я вас не боюсь. Після нового року я швидко скінчу з тим усим.

Крогс. *(не так юстро)*. Слушайте, пані Гельмер! Як до чого дійдеться, то я до смерти боротимуся за свою маненьку посаду в банку.

Нора. Та справді ніби на те скидається.

Крогс. І тут ідеться не про самий заробіток. Про його я тут найменче дбаю. Тут ~~це~~ справа... Ну, та казатиму навпростець! Діло тут ось яке. Ви, звісно, так як і всі, знаєте, що одного разу я попався.. зробив одну необачну штуку.

Нора. Здається, чула щось...

Бес
Канце
Афан